

אמר לו

260

1 (כו) בעצם היום הזה כתב רש"י בעצם היום הזה שהשולח לאברהם ב"ש שנה ולישמעאל י"ג נמולו. ומה טעם להזכיר זה? ועוד שכבר הסכימו לדברי רבי אליעזר שכתבתי וברא העולם. ובתשרי נולדו אבות. ובפסח נולד יצחק. והכתוב אמר למועד הזה בשנה האחרת. והוא כתב"ס בסדר וירא כי הבשורה היתה בפסח. לפסח י"ג הבא נולד יצחק. אבל בעצם היום הזה שנצטוו במצוה הזאת נמול הוא וילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וכל מקנה כספו. ספר הכתוב מעלתו ביראת ה' ומעלת כל בני ביתו שכולם נרזים מקדימין

למצות י"ג. ואין טעם נמול אברהם. שנימול הוא בתחלה. אבל ישמעאל בנו נמול בתחלה וכל בני ביתו. כי כן כוננו ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילמיו ביתו. ואחרי כן אברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו. והטעם כי אברהם נודד בשנות המולו שלהם תחלה וכל אותם הוא בעצמו או שזימן להם מהללים הריבו והוא צומח עליהם. ואחר כך מל את עצמו. שאלו הקדים מילתו היה חולה או מסוכן בה מפני זקנתו. ולא היה יכול להשתדל במילתם:

1) כדלן
2) אלו הפסוק

2) 2) תורה
והאוצרות

"ויאמר ד' אלי-אברם לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר ארצך". ובמדרש: "ד' יצחק פתח, שמעיה"ב וראי והטי אונך ושכחי עמך ובית אביך".

1 אף על פי שהראייה תוקפה יותר משמיעה, ובהלכה אמרו: "לא תהא שניעה גדולה מראייה", מכל מקום יש יתרון בשמיעה שאין בראייה, שנכסה דק מן הדק ורוצץ בפני העינים שלא יוכלו לראות. מה שאין כן בשמיעה. ואף במונן המוסרי כך: מדרגת הראייה גדולה יותר מהשמיעה. היעוד לעתיד הוא "וירא כל-בשר יחדו כי פי ד' ובר", והזיום: "והיה אם-שמע תשמעו אלי-מצותי", שמיעה במונן ציות ונושמת. אם האדם יתחיל בחיים המוסריים רק בראייה, כלומר במה שהוא מבין בשכלו ומשיג בדעתו כאילו ראה, הרי מכסה קלוש של נגיעה בדבר יסתייר שלא יראה. צריך אדם להתחיל בציות ומשמעת, ואחר כך יוכל להגיע גם לדרגה של ראייה, כי אז כבר אפשר לסמוך שאפילו אם אינו נגיעה בדבר תסתיר שלא יראה, יעשה על כל פנים בנח הציות שהורגל מקודם. הוא שכתוב: "הנך לנער על-פי דרכו גם כיוקין לא-יסור ממנה". "על פי דרכו" מובנה שאינה דרך האמת, אם כן ומה היא המעלה של "גם כיוקין לא-יסור ממנה"? (וראה בהקדמה לשער היחוד והאמונה שבס' התניא). אלא את הנער אפשר לחנך רק בכח הציות והמשמעת, שהרי עדיין אינו מבין אחרת, ולכן אפילו כשיוקין ויבין ("אין זקן אלא שקנה חכמה"), מכל מקום לא יסור מדרך של הציות, ומה שיעשה ויקיים יהיה רק מצד המשמעת, מפני שכך צוה ד'. וזהו: "שמעיה"ב וראי והטי אונך". שמיעה בתחילה ושמיעה וטוף ("הטי אונך") וראייה באמצע. מקודם ציות, ואחר כך זוכה ובא לנחירה של ראייה, ומכל מקום גם אחר כך יקיים רק בכח של "הטי אונך".

"סור מרע" ואחר כך "ועשה טוב". כל זמן שהאדם עדיין בתוך הרע, אי אפשר לו להגיע למדרגה של ראייה. למדרגה כזו אפשר להגיע רק וישכבר הוא נקי מפסולת ומרע. סור מרע צריך להיות בכח של ציות ושמיעה. "לך-לך מארצך" וגו', מהארציות שבגוף ומפסולת של

מולדתך ובית אביך, ואז תוכל להגיע לדרגה של ראייה: "אלי-הארץ אשר אר אר אר". הוא שפתחו המדרש בפסוק "שמעיה"ב וראי וגו', כלומר: השמיעה קודמת, ואחר כך הראייה ("אשר אר אר") - ומכל מקום לבסוף טוב: "והטי אונך".

4) ל' נחנך ציונים בשנותיו של אברהם

3) ה' ה' אהי

1 "ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך... וילך אברם כאשר דיבר אליו ה'.. ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן" (ברא' יב, א, ד).

2 התורה טורחת ומספרת לנו מה היה גילו של אברהם אבינו, כשיצא את חרן בדרכו לארץ ישראל. בפשט הדברים, לא נראית תועלת כלשהי ממסירת מידע זה, ולא נלמדה כל הלכה או הנהגה, מכך שאברהם היה בן שבעים וחמש באותה שעה. ודאי ישנם סודות בטעם הדבר (עי' זהר א, עח. 6) - אך אנו נעסוק בנלה.

1 תפ"ה לחב"א אכנים טובות ומרגלות שנים שלשים על שלשים וחוקק בן עשר על עשרים ומעמדן בשערי ירושלים לגלג עליי אותו תלמיד השתא כביעתא דצינלא לא משבחונן כולו האי משבחונן לטום הפליגה ספעתו בים הוא מלאכי השרת ויהי וקא מינסרי אכנים טובות ומרגלות שהם ל' על ל' וחוקק בן עשר ביום עשרים אמר לנו חנו למאן אמרו ליה שעתה תפ"ה להעמידן בשערי ירושלים אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דרוש רבי לך גאון לדרוש כאשר אמרת בן ראיתי אבר לוי ריקא אלמלא (א) דאת לא האמת מלגלג על דברי חכמים אתה ונתן ענינו בו ונעשה גל של עצמותי

1)

1 באופן כללי, ניתן להצביע על תופעה מיוחדת אצל אברהם: יחסית לאישים אחרים, מרבית התורה שבכתב והתורה שבעל-פה גם יחד, לציין מה היה גילו של אברהם בעת שעשה מעשים שונים בימי חייו. ואולי נקדים ונביא להלן מספר איזכורים כאלה, ואחר ננסה לראות אם נוכל להפיק תועלת מעובדה זו.

6 ראשית, נציין את התאריכים לפי סדר שנותיו של אברהם:

א. חז"ל אומרים, שבן **שלוש** שנים היה אברהם כשהכיר את בוראו, ואף הוכיחו זאת מן הפסוק: "**עקב** אשר שמע אברהם בקול" (ברא' כו, ה); אברהם שמע בקול ה' ועבד אותו, עק"ב שנים, שהם בגימטריא: מאה שבעים ושתיים. וכיוון ששנותיו של אברהם היו מאה שבעים וחמש (שם כה, ז), נמצא שהכיר את בוראו והתחיל לעובדו מגיל **שלוש** (פס"ד כא, פ"א; נדר' לב.).

ב. במדרש (שם) מובא: "בן **חמישים** הכיר אברהם את בוראו. רבי יוחנן ורבי חנינא אומרים שניהם: בן **ארבעים** ו**שמונה** הכיר אברהם את בוראו" – ואגב: על הרמב"ם, הכותב שאברהם היה בן ארבעים כשהכיר את בוראו (ה' ע"ז א, ג), העיר ה"כסף-משנה" שם, שכנראה גרס הרמב"ם בדברי ר' יוחנן ורבי חנינא שלעיל: ארבעים, ולא: ארבעים ושמונה, כגירסה שלפנינו.

ג. ב"סדר עולם" (פ"א) – המיוחס לתנא רבי יוסי בן חלפתא – מצויין שאברהם היה בן **ארבעים** ו**שמונה** בעת בניית המגדל של אנשי דור הפלגה. ד. הגמרא ב"עבודה-זרה" (ט) אומרת, שכאשר גיירו – אברהם את האנשים, ושרה את הנשים – בחרו, היה אברהם בן **חמישים** ו**שתיים**. ה. ה"תוספות" והרא"ש כתבו, שכבר בגיל **שבעים** היה אברהם בארץ, אלא שירד ממנה, ושוב חזר בגיל **שבעים** ו**חמש**, כנאמר בפסוק בו פתחנו (תנוד"ה: ושל, שבת י; ; רא"ש יבמ' פ"ו, הי"ב; וע"ש קנ"ת סק"ט).

ו. כותרת הציווי, בו נצטווה אברהם על המילה היא: "ויהי אברם בן **תשעים** שנה **ותשע** שנים, וירא ה' אל אברם...". האמנם גילו של אברהם צריך להיות מוצב בראשית הפרשה? האם אי-אפשר היה להזכיר זאת מאוחר יותר, בהמשך הציווי? והקושי גדל כשבסוף הפרשה חוזרת התורה ומזכירה: "ואברהם בן **תשעים** ו**תשע** שנה, בהימולו בשר עורלתו" (ברא' יד, א, כד). כלומר, גם אם נסביר שההדגשה בפסוק הפתח, באה לציין שאברהם מקיים את מצוות המילה על אף היותו קשיש מופלג, הרי שמן הפסוק השני ניתן להבין, שהתורה רואה חשיבות בכך שזכור שאברהם היה אז בן תשעים ותשע. ושוב, איננו נכנסים לצד הנסתר שבדברים, אלא לפשט; ובפשט-הדברים נראה, שהתורה רומזת משהו. אחרת, לא מובן לשם-מה נכתב פסוק שלם שאין בו כל חידוש.

תהליך מתפתח

נפתח ונעיין אולי בתאריכים המופיעים בדברי חז"ל; היינו, בתקופה שקודם לשנת השבעים וחמש של אברהם, שעליה לא סיפרה התורה דבר: אכן, מבט קצר במדרשים המדברים בהכרת אברהם את בוראו, מעלה מיד את השאלה המתבקשת: מתי באמת הכיר אברהם את בוראו? האם בגיל שלוש, בגיל ארבעים ושמונה, או אולי בגיל חמישים? ועוד: מדוע חשוב לדעת שהיה בן חמישים ושתיים, כשביצע את הגיורים בחרו?

– יישוב הדברים הוא – כפי שכבר רמז ה"כסף-משנה" שם – שאין כל סתירה בין התאריכים השונים. המטרה באיזכור כל הגילים היא, ללמדנו

76 שגם אצל אברהם אבינו היתה הדרגה בהכרתו את הבורא. ידעת ה' – היא תהליך ארוך שהולך ומתפתח. אברהם אכן הכיר את בוראו בגיל שלוש – אך המשיך לגלותו גם בגיל ארבעים. במשך כל השנים הללו, הולכת הכרתו את ה' ומתעצמת, והוא מגלה כל העת דברים שלא הכיר בו קודם לכן. וכך, בגיל ארבעים ושמונה, מגיע אברהם להכרה חדשה בבורא

51 העולם, ובזכותה הצליח לפרוש מכת בוני המגדל של דור הפלגה (ע"ז יט). ועל אף הרעיון הקוסם של "שפה אחת ודברים אחדים" (ברא' יא, א) –

5

2

1 של אחדות והסכמה משותפת של כל באי-עולם; דבר נדיר וחשוב כשלעצמו – פרש מהם אברהם, כשגילה שהאבן לבניין המגדל, חשובה אצלם מאדם הנופל ממרומי אותו רעיון של אחדות (אבע"ז, שם). השגתו ההולכת ומעמיקה בדרכי טובו של ה', סייעה בידו להתעלות מעל לאותו מפעל כלל-עולמי שלא היה בו מקום לחסד, והוא אף מקלל את בוני המגדל: "בלע ה' פלג לשונם..." – כפי שאכן היה אח"כ – "כי ראיתי חמס וריב בעיר" (תהלה נה, ל) – באותה "עיר ומגדל וראשו בשמים" (ברא' שם, ד. פדר"א כד, ורד"ל שם). כל אלה, הם איפוא שלבים בבניית הכרתו האישית של אברהם בקב"ה, בנייה שנמשכה מגיל שלוש והושלמה בגיל חמישים.

4 להכיר את הרמב"ם

וננסה להסביר – בצורה שטחית מעט – את התאריכים והגיליים השונים, בהכרת אברהם את ה'. כל אחד מאיתנו למד בבית-הספר, שהיה יהודי גדול בשם: רבי משה בן מימון. רבי משה זה, נולד בשנת כך וכך; עבר מספרד מולדתו לצפון אפריקה; היה רופא דגול, וחיבר ספרי חכמה רבים. בית-ספר טוב מלמד אפילו, שהרמב"ם חיבר פירוש על כל ששת סדרי-המשנה בגיל צעיר, וחיבר חיבור הלכתי, הכולל את כל הנושאים ביהדות. כך, שלאחר לימוד מקיף ניתן לומר, שהתלמיד מכיר את הרמב"ם, ויודע פרטים רבים על אישיותו וחייו.

7 והנה מגיע הבחור לאחר מספר שנים לשיבה, ורואה שהרמב"ם חיבר פירוש על כל המשנה. – וגם אם הוא זוכר עובדה זאת מבית-הספר – אבל אז הרי לא ידע מהם בדיוק שישה סדרי משנה... רק כעת, כשהוא נוכח לדעת את היקף העניינים העצום שבמשנה, הוא מתחיל להבין מהו פירוש על המשנה, ומתחיל אצלו שלב שני בידיעת הרמב"ם. בישיבה הוא לומד גם להעריך את ה"יד-החזקה", בצורה אחרת לחלוטין מזו שידע בבית-הספר. כאן הוא מבין מהי משמעות חיבור הלכתי שכולל דיני קורבנות, סנהדרין, כלי המקדש, מלכים וכדומה, וכאן הוא מגלה לפתע שחיבור זה כולל את כל המצוי ב"בבלי", ב"ירושלמי", במדרשים, בתוספתא, ועוד. הוא לומד שהרמב"ם כתב ספרים נוספים עליהם לא ידע כלל עד היום: פירוש על תרי"ג המצוות; אגרות הרמב"ם; תשובות הרמב"ם, ואפילו ספרי מדע ורפואה. הרמב"ם – מקבל אצלו מושג חדש לחלוטין. אמנם גם קודם לכן הכיר את הרמב"ם – אבל ברמה של בית-ספר. כיום, הרמב"ם מקבל משמעות אחרת בהכרתו: רמב"ם אחר, חדש. רק כיום, הוא מכיר באמת את הרמב"ם.

6 בהנשר הגדול

והאמת היא – שזוהי טעות! וכי הוא מבין באמת את הרמב"ם? הרי כשהוא מתחיל ללמוד ולהתעמק מעט ברמב"ם, ורואה את קושיות ה"מגיד-משנה", ותירוצי ה"כסף-משנה", ואת מה שכתבו "מרכבת-המשנה", וה"אור-שמח", ור' חיים מבריסק, וכו' כיצד הקיף הרמב"ם בשכלו העצום את כל סברות ה"ראשונים" וה"אחרונים" גם יחד – הבין שכעת מתגלה לפניו רמב"ם חדש! כעת, הוא מתחיל להבין אפס קצהו של הרמב"ם, ומתחיל אצלו שלב שלישי בהכרת הרמב"ם. ומי יודע; יתכן וכל מפרכשי הרמב"ם ונושאי-כליו – ר' חיים, הרוגאצובר, ושאר גדולים – לא הצליחו לרדת לעומק כוונת הרמב"ם. וכך הוא מן הסתם; שהרי הרמב"ם הוא "ראשון", והם כולם מאוחרים יחסית אליו, וחכמתו ודאי עמוקה יותר.

ויותר מכך: למרות שכשהתחיל אצלו השלב השני בהכרת הרמב"ם, חשב הבחור שכעת הוא מכיר את הרמב"ם כראוי – הרי עכשיו, משהתחיל אצלו השלב השלישי בהכרת הרמב"ם, הוא מבין שהפער שבין השלב השני לשלישי, הוא גדול לאין ערוך מן הפער שהיה בין השלב הראשון לשני; בין "הרמב"ם של ביה"ס", לרמב"ם שהכיר בתחילת לימודו בישיבה. ואם את

(3)

5
pe

הפער ההוא השלים במספר שבועות או חודשים מעטים, הרי שכדי להכיר את הרמב"ם החדש שנגלה להכרתו - עליו לעמוד כל ימי חייו, וגם אז, כמעט ודאי הוא שלא יירד לעומק דעתו של הנשר הגדול, רבינו משה בן מימון.

אמונה בה' - מהי?

מעין זה, מוצאים אנו גם באברהם. אברהם הכיר את בוראו בגיל שלוש. אבל היתה זו רק הכרה בכך שיש מנהיג לעולם. וגם אם אין ספק שבתוך עולם של אלילות ופסלים, זוהי גדלות להגיע אפילו להכרה פשוטה זו; להבין שהכל מסביב הוא שקר - אבל עדיין זוהי הכרה ראשונית ביותר. עדיין לא הבין אברהם מהו אותו מנהיג, ומה רצונו מבריותיו; עדיין לא ידע אולי שיש "דרכי הבורא" בעולם - מה שאנו מכנים: מידות - ושהאדם צריך להתדבק בהן. ניתן להניח, שכוז היתה הכרתו את ה' בגיל שלוש.

אם יקום אדם בקצה העולם, ויגיע למסקנה - אליה הגיע אברהם - שיש מנהיג לעולם, ויקרא לו שם בשפה כלשהי - האם נאמר שאדם זה איננו מאמין בה', רק משום שאנו מאמינים בכוח ששמו י"הויה או אדוני"ת, ואותו אדם מאמין בכוח בעל שם אחר? - ודאי שלא. הנקודה החשובה היא: איזה כוח הוא מייחס לאותו אצלו מנהיג העולם; האם הוא מאמין שהוא אחד, ושארין לו דמות הגוף, וכדומה. אמנם מובן מאילו השאם איננו מקרי כלל ועיקר, ותיילי תילים של עולמות תלויים בכל אחד משמותיו של הבורא - אבל העיקר הוא **התכונות** שאתה מייחס לאותו "כוח עליון", שמנהיג את הבריאה על-פי הכרתך.

כן גם בהכרת ה' של אברהם, בשנה השלישית לחייו. הנקודה העיקרית לא היתה בכך שנמרוד קרא לאלוהיו: בעל, או בעל-זבוב וכדומה, ואברהם קרא לו שם אחר, אלא בכך שאברהם הבין שאלוהי נמרוד הוא עץ ואבן, ויש בעולם כוח עליון אחר, שונה לגמרי במשך השנים, שלב אחרי שלב, היתה מתחדשת אצלו הכרה עמוקה יותר בהנהגתו של אותו אלוהי, שהכיר

במציאותו בגיל שלוש. בכל פעם מתגלה לו שפע אלקי חדש, והוא משיג מידות חדשות בדרכי טובו של ה' בעולם; מתחדש לו **כיצד** להשיג אותו שפע. עד שבשיאו של התהליך, ניגלו לו תרי"ג דרכים להשגת השפע האלקי.

צלם אלקים

אלא שיש בשלבי הכרה אלה של אברהם, נקודה חשובה נוספת אותה יש לציין. בהכרה זו שהלכה והתעצמה, הכיר אברהם לא רק את ה' - כי אם גם את עצמו; את צלם האלקים שבו. "מבשרי אחזה אלוהי" אומר איוב (יט, כו), ואברהם אכן לומד באמצעות צלם האלקים שבו, את אלקי השמים והארץ. ונבאר את העניין:

מהו בעצם: **צלם אלקים**? - אמנם המילה: צילום, היא חדשנית, אך היא גזורה מהמושג: "צלם", ובעזרתה נוכל להבין מושג זה: כשאתה רוצה לראות אדם שאין באפשרותך לראות מסיבות שונות - כגון נשיא ארה"ב - קובע העיתונאי את תצלומו בעיתון, וכך - גם אם לא היה לך הכבוד לפגוש אותו אישית - יש באפשרותך לראות איך הגוי הזה נראה, גם בגוף האדם, יש אפשרות לראות משהו מעין אלקים. וזהו: "צלם אלקים"; מי שיתבונן בנשמה המצויה בנופו, יהיה בידו מעין "צילום", כביכול, של האלקים: של מידותיו ודרכיו.

ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה. א"א לאמר, שלא היה כלל מה לאכול בארץ, שהרי לא יצאו כל יושביה ממנה ולא מתו כולם ברעב, ואברהם גופא שב כעבור ג' חדשים לארץ (רש"י כ"א ל"ד). והיכן השיג אז תבואה לפנסתו? אלא שעלה לער הפירות, ובעד מחירים גבוהים אפשר היה להשיג, אלא שלא היה לאברהם די כסף לשלם מחירים גדולים ויצא מאי "מדלית איסר" (ב"ב שם). והיכן הלך הרכשו, שלקח מחוץ, האם לא היה בו כדי פרנסת אברהם בשנת צרת? ולמה יצא לחו"ל (שהמדקדקים במצות אין יוצאים ממנה, אם מוצאים בה אפילו סובין - שם)? ולמה העמיד בסכנה א"ע ואת אשתו? והנה חז"ל דרשו, שאברהם זקן ויושב בשיבה היה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים (וימא כ"ח ע"ב). וכנראה החזיק את ה"ישיבה",

שלמדו בה דעת אלהים ומדות טובות. - מכספו הפרטי (כי מי בדורו יחזיק בה?), וגם חז"ל מסרו לנו את דרכו של א"א לגי"ר גרים ע"י שהיה מאכיל ומשקה את העוברים ושבים ומכניס אותם ע"י זה תחת כנפי השכינה (ב"ר פפ"ד). וכשגבר הרעב בארץ הוציא את כל כספו על התזקת ה"ישיבה" שלו והכרה ממילא לסכן א"ע ואת אשתו, כדי להציל את ישיבתו - מטרתו בחיים; הלא כה דבריו לשרה: "למען ייטב לי בעבורך יתנו לי מתנות - רש"י) והיתה נפשי בגלגלך", והדברים מבהירים: אברהם, שמאס בשלל מלחמה ואמר: "אם מחוט ועד שרוך נעל" (בראשית י"ד), הוא שיושב ומצפה, שיתנו לו מתנות במצרים! ומתי? בשעה שחיו בסכנה! ולא עוד אלא שהוא מקדים את קבלת המתנות להצלת החיים: "למען ייטב לי בעבורך - והדר - והיתה נפשי בגלגלך", אתמהא! אלא שתכלית יציאתו למצרים היתה כדי להשיג שמה כסף (לו יהיה אפילו במתנה) להחזיק גרי הצדק אשר בהגליו, שיהיה טרף בבית ה', כאהל התורה שלו. וזה שאמר לשרה, שאם ישיג מטרתו יקבל מתנות "בעבורך", והיתה נפשי - הרוחנית - בגלגלך" (וכמו שנאמר והרי רוח יעקב), ולפיכך קבל מתנות מפרעה, מפני שלא היה לו אז במה לפרנס את הגרים (ולא קבל ממלך סדום, שא היה לו כדי

פרנסתם) ותיכף כאשר השיג אברהם כסף וזהב, שב לארץ: "עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה" מפני ששם היו הרבה אנשים, שרצו ללמוד תורה מפיו: "ויקרא שם אברם בשם ה'". עוד י"ל,

שקבל מפרעה מתנות והוקיר אותן מאד כדי שיהי' סימן לבניו, שיצאו ממצרים ברכוש גדול, וכאשר בארנו ממדרשים, שהירידה למצרים והעלי' משם הי' סימן לישראל, בצאתם ממצרים.

900

10

ואמר אברהם שם ר' יוסף

למען ייטב לי בעבורך וחייתה נפשי בגללך. פירש רש"י, למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות. והשאלה נשאלת: כלום אברהם אבינו היה חובב מתנות מאנשים זרים? והלא כשביקש מלך סדום להעניק לו מתנה מרצונו הטוב, באמרו: תן לי הנפש והרכוש קח לך, השיב לו אברהם: הרימתי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ. אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך, ולא תאמר אני העשרתי את אברם. ומכל שכן שהיה עליו למאוס לקבל מתנות במקרה מצער זה, לכל יתפרש כאילו הוא עושה סחורה באשתו ולהפקירה לזנות ח"ו. ושמעתי מחתני הרה"ג ר' עובדיה יוסף שליט"א, שהסביר

בהקדים מה שספרים על הגאון ר' יוסף הוכגלרנטר (בעל "משנת חכמים" על הרמב"ם), שכאשר נבחר לשבת על כסא הרבנות בזמושץ, השיש שם כרב ואב בית הדין, סירב לקבל משכורת מהקהלה, הואיל וחתנו שהיה עשיר גדול היה מספק לו פרנסתו בריות, אולם תקנה אחת היתה נהוגה בזמושץ, מכמה דורות שכל טבח היה מחוייב לספק להרב'דמתא ליטרא בשר בכל שבוע, ועל ביצוע תקנה זו הקפיד מאד רבי יוסף להלכה ולמעשה, ודחש בתוקף שכל טבח יספק לו הבשר כנדרש מאתו. אשתו הרבנית התפלגה על כך, וטענה נגדו: משכורת חדשית אינך רוצה לקבל מן הקהל, ואמנם הצדק אתך, כי תהלות לאל יתברך אין אנו זקוקים לכך, כי חננו ה' וכי יש לנו כל. אבל מדוע הנך מקפיד כל כך על ליטראות אחדות של בשר? התורה לה רבי יוסף: לא להנאתי אני מקפיד, ברוך ה' שאין אני זקוק למתנות הטובים הללו. אבל חושש אני פן יבוא אחרי לשמש כמרא דאתרא תלמיד'הכס אשר מצבו החומרי מן ודל, והרי ידוע שסתם טבח הוא אכזרי וכילי, וכמו שאמרו (בקידושין פב):

"הכשר שבטבחים שוחטו של עמלק", ועל ידי סירובי לקבל מתנות הבשר מידם, יתרגלו בימי חיי לא לקיים את התקנה, ובסופו של דבר יגזלו את הרב העני ממתנותיו... והנה אברהם אבינו ידע ברוח קדשו כי כל הקורות אותו בימים ההם סימן לבניו אחריה, וכמו שאמרו חז"ל: מעשה אבות סימן לבנים. וירידתו מארץ כנען למצרים בגלל הרעב, היא סימן לירידת יעקב ובניו למצרים מפני הרעב ג"כ, ולקחת שרה בשבי, סימן לזרע יעקב שישתעבדו במצרים, ועליית אברהם ושרה ממצרים, ע"פ צו מלכותי מאת פרעה, סימן לצאת ישראל ממצרים ע"פ פקודת פרעה באותו ליל שמורים. ואילו היה נמנע אברהם — כדרכו בקודש — לקבל מתנות מאת פרעה ואנשי מצרים, היה מקום לחוש פן יבולע לבניו אחריה, שיצאו משם ערומים, ונמצא חב לאחריהם, לכן למרות רצונו נעתר לקבל כל אותם הטובות שהעניקו לו בעבור שרה, כדי שגם בניו אחריה יצאו ברכוש גדול. ולכן הטעים לשרה: למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות, (וכתוב לאחר מכן: ולאברם הטיב בעבורה, ויהי לו צאן ובקר וחמורים ועבדים ושפחות ואתונות וגמלים.) והתרגשה: "בעבורך" רומזת למאמרם (סוטה יא:): "בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו ישראל ממצרים". (וע"ע בב"מ נט.) ולכן הרכוש הגדול שיצאו בו ממצרים, נרכש הודות באמצעות הנשים, כפי שנאמר: ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כל כסף וכלי זהב ושמלות... ונצלתם את מצרים. [וסיוע לדברים אלו מצאתי ב"ברי הרמב"ן בפרשה זו (יב ו), וז"ל: אומר לך כלל גדול, תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין האבות אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, והזכירות רבותינו בדרך קצרה, ואמרו: כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב כאילו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת ח"ו, וכולם באים ללמד על העתיד, שכאשר יבא

המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו דבר הנגזר לבוא לזרעו, ודע כי כל גזרת עירין כאשר תצא מכה גזרה אל פועל דמיון תהיה גזרה מתקיימת על כל פנים, ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמו שצוה ירמיהו לברוך בן נריה (ירמיה נא טג): "והיה ככלותך לקרוא את הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת, ואמרת: ככה תשקע בבל ולא תקום מפני הרעה אשר אנכי מביא" וכו', וכן בענין אלישע (במלכים ב יג טז): בהניחו זרועו על הקשת, ויאמר אלישע ידה ויור, ויאמר חץ תשועה לה' והכית את ארם, ויד שלש פעמים ויעמוד, ויקצוף עליו איש האלהים ויאמר: להכות חמש או שש פעמים או הכית את ארם עד כלה, ועתה שלש פעמים תכה את ארם: נמצא שכאשר יעשה פועל דמיוני למה שיקרה בעתיד ע"פ הנבואה, הפועל מקיים את העתיד בלי ספק, ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות לזרעו. עכ"ל. וע' בדרשות הר"ן דרוש ב דף ז ע"ב, ובשו"ת זית

5

56

51

46

41

36

31

26

21

16

11

6

ידיב) ויקחו את לוט ואת רכשו
בן אחי אברם וילכו והוא יושב
בסדום.

1 וצריך ביאור סדר הכתוב, שלפי פשוטו היה צריך לכתב "ויקחו את לוט בן אחי אברם ואת רכשו וילכו", ולמה הפסיק הרכוש באמצע הסיפור שהיה לוט בן אחי אברם.

2 ואתכן שכאן טמון כל הסוד של נפילת לוט, שהרי הכתוב מראה לנו ציור של עלייה וירידה נפלאה אצל לוט מבלי לפרש להדיא מה היתה סיבת הירידה. מתחילה אנו מוצאים שנסע לוט עם אברהם מחרן, שאביו - הרן - מסר נפשו על קדושת השם ונשרף בכבשן האש והוא אחז בדרכי אביו והיה תלמידו של אברהם וסבל עמו טלטול הדרך והנסיון של הרעב בארץ ישראל וירד עמו למצרים ולא גילה לפרעה ששרה היתה אשת אברם [כמבואר ברש"י (וירא כ,כט) שניצל בשכר זה ממהפכת סדום]. והיה כאח לאברהם כמו שנאמר (יגח) "כי אנשים אחים אנחנו".

3 ואמנם באיזה זמן מסויים במשך הסיפור הזה נתהפך להיות רשע, כדכתיב (יגיד) "וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו" ופירש"י (מהמדדש תנחומא ויצא י) כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו, וכתב המגיה ולעיל שהיה לוט אצלו וכתוב וירא ה' אל אברם, באותה שעה כשר היה.

4 ועדיין אין אנו יודעים סיבת השינוי הזה, וישנתיפך מאדם כשר כזה להיות רשע הדר בסדום [כמאמרם ז"ל (בראשית רבה פרשה מא,ז) שהיה להוט אחרי בולמוס של עריות]. ועל זה רמז הכתוב "ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם", שרכושו היה מפסיק בינו ובין השפעתו של אברם, שמאחר שנתעשר להט אחרי עריות ושאר תאוות, "ויסע לוט מקדם" (לך יגיא) הסיע עצמו מקדמונו של עולם ואמר אי אפשר לא באברם ולא באלקיו (בראשית רבה שם), ממש מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, והכל על ידי רכושו.

12) שירא

1 ויתכן לקיים לפי זה הגירסא במדרש (ב"ר פרשה נא,ט) שעל מה שדרשו חז"ל (הוריות י:): על הכתוב (משלי יח,א) "לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע", לתאוה יבקש נפרד זה לוט שנפרד מאברהם, בכל תושיה יתגלע שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הוסיפו במדרש א"ר תנחומא בר רבי חייא משם ר' הושעיא תורגמנא אין כל שבת ושבת שאין קורין בה פרשתו של לוט מאי טעמיה "בכל תושיה יתגלע", וכבר תמהו המפרשים (שאיין פירוש לדבר זה כי לא קוראים פרשת לוט בכל שבת, עד שמחקו הגירסא והגיהו "בכל שנה ושנה".

2 ואולי רמזו בזה חז"ל על אותם אנשים שמנהגם בקדושה במנוחה ובשמחה במשך יום שבת קודש, ומיד אחר שבת פושטים את בגדי שבת מעליהם וחוזרים לעסקי חול במשא ומתן ואצים להתעשר ונפרדים מהר מן הקדושה שהיתה שורה עליהם ובודדים אחר תאוות לבם כמו שאמר הכתוב "לתאוה יבקש נפרד", ובוה מסיעים את עצמם מקדמונו של עולם. וחז"ל במדרש כינו הנהגה זו בשם "פרשת קלונו של לוט" שקורין בכל שבת, ואין להאריך.

3 ומתן ואצים להתעשר ונפרדים מהר מן הקדושה שהיתה שורה עליהם ובודדים אחר תאוות לבם כמו שאמר הכתוב "לתאוה יבקש נפרד", ובוה מסיעים את עצמם מקדמונו של עולם. וחז"ל במדרש כינו הנהגה זו בשם "פרשת קלונו של לוט" שקורין בכל שבת, ואין להאריך.

1 על פסוק ולא יכלה הרן מנחיהם ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שער חוב של מזרח כי גר יהי זרעך המועיל על זרעו של יחזק אמר אלך לי תבאין אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ היתה ולא בפרעון ⁶ השער ע"כ, הרי דהך כי גר יהי זרעך וגו' ה"י זה בגדר חוב המועיל לפרוע וה"י חלוי צירופת הארץ, וכ"כ גם בפירש"י חקת על פסוק כה אמר אחיך ישראל עי"ש, והיינו כמש"כ דה"י זה מתנאי הצרית של ירושת הארץ, ועל כן ה"י זה בגדר חוב, והכו שאמר לו ידע תדע.

1 גרזא הביאור הזה, כי לא היתה זאת רק נצואה בעלמא שזרעו יהיו גרים בארץ לא להם וגו', רק זה ה"י מתנאי הצרית, שעי"מ כן נכרתה הצרית שמתחלה יהיו זרעו גרים בארץ לא להם ועצום וענו חסם וגו' ⁶ ורק דור רביעי ישובו כנה, והכו שהקדים לו הקצ"ה זאת מקודם שכת עמו הצרית ואמר לו ידע תדע וגו', כי הצרית היא משני האדדים ולריכס לדעת ולקבל את כל תנאי הצרית, והכו הביאור של ידע תדע וגו' כי צריך אהב לדעת זאת ולקבל עי"מ כן אהב נכנס בצרית. וכ"כ להדיא בפירש"י וישלח

6

אמור מעט ועשה הרבה. כשתבטיח את חבירך לעשות בעבורו דבר, אמור
לו מעט ועשה הרבה, הוא מדרך המוסר והחסידות, ולמדנו אותו מאברהם
אבינו ע"ה שאמר: "ואקחה פת לחם" (בראשית ית, ה"ה) ואחר כך: "ויקח
חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה". והיא מדה עליונית, ורז"ל (אדר"נ פי"ג)
למדוהו מהבורא ית' שלא הבטיח אלא בשתי אותיות שנאמר (בראשית טו,
6 יד): "דן אנכי" — וגאלם בעשרים ושבעה מלות, שנאמר (דברים ה, לד):
"או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" וגו'. ועל זה אמר רבנ' סעדיה
גאון ז"ל: אם כשהבטיח את אבותינו בשני אותיות נעשה להם כמה נסים
ונפלאות, על הגאולה העתידה לבוא שנכתבו בה כמה דפין וכמה קונדריסין וכמה
ספרים מהבטחות, וכמה נחמות בישעיה, ירמיה, יחזקאל, ותרי עשר, על אחת
11 כמה וכמה כי נפלאים יהיו מעשיו ונפשינו יודעת מאד, ויש לאדם לחשוב
בדבר ולתת אותו אל לבו כי שצר גדול יהיה לו מפני הבטחון.

(13)

ל' יונה
10:10 10:10

(7)